

DERS NOTU 02

PIYASA - TALEP VE ARZ KAVRAMLARI - PIYASA DENGESİ

Bugünkü dersin işleniş planı:

I. Piyasa ve Piyasa Çeşitleri	1
1. Mal ve hizmet piyasaları	1
2. Faktör Piyasaları	2
II. Talep Kavramı	2
1. Bireysel Talebin Belirleyicileri	3
2. Piyasa Talebi	11
3. Talep Eğrisini Kaydıran Etmenler	12
III. Arz Kavramı	17
1. Firma Arzının Belirleyicileri	17
2. Piyasa Arzı	19
3. Arz Eğrisini Kaydıran Etmenler	20
IV. Piyasa Dengesi	22
V. Denge Fiyatı ve Miktarında Değişmeler	24
Kaynakça	24

I. Piyasa ve Piyasa Çeşitleri

Piyasa, alıcı ve satıcıyı alış-veriş yapmak üzere bir araya getiren herhangi bir kurum veya mekanizma olarak tanımlanabilir.

Piyasalar genel anlamda *mal ve hizmet piyasaları* ve *faktör piyasaları* olarak sınıflandırılabilir.

1. Mal ve hizmet piyasaları

- Genel olarak iki başlıkta toplanabilir:

a. Nihai mal ve hizmet piyasaları

- Son kullanıcı tarafından tüketim amacı ile alınan mal ve hizmetler

b. *Ara-mal ve hizmet piyasaları*

- Üreticiler tarafından diğer mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılmak amacıyla satın alınan mal ve hizmetler.

2. Faktör Piyasaları

- İktisatçılar üretim faktörlerini dört ana grupta toplamaktadırlar:

- Sermaye (K),
- Emek (L),
- Toprak (doğal kaynaklar),
- Girişimcilik.

- Diğer bir piyasa türü üretim faktörleri piyasalarıdır. Bu piyasalar:

- işgücü (emek),
- sermaye, ve
- toprak (doğal kaynaklar)

piyasalarından oluşmaktadır.

- Üretim faktörleri talebi bir *türev taleptir*.

- ❖ Bir üretim faktörünün talebi üretilmesine katkıda bulunduğu mal ve hizmetin talebine bağlı olduğu için *türev talep* olarak adlandırılır.

II. Talep Kavramı

- Bir ekonomide tüketim birimlerine **hanehalkları** denir. Bu kavram *aynı çatı altında yaşayan kişi ve kişi gruplarını* tanımlar.
- Bir *hanehalkı* birçok kişiden oluşabilir.
  - ❖ Yanlız yaşayan bekar biri, 4 çocuklu evli bir çift, veya beraber aynı çatı altında yaşayan birbirinden ilgisiz 15 kişi.

1. Bireysel Talebin Belirleyicileri

- Bir hanehalkının bir X ürününe olan talep miktarı (bağımlı değişken) temel olarak aşağıdaki etkenler (bağımsız değişkenler) tarafından belirlenir:
  - Söz konusu X ürününün fiyatı – P_X
  - Diğer malların fiyatları
    - ikame mallar - P_i
    - tamamlayıcı mallar - P_T
  - Hanehalkının geliri – G
  - Hanehalkının serveti – S
  - Hanehalkının zevk ve tercihleri – Z
  - Hanehalkının gelecekteki geliri, piyasa fiyatları ve serveti hakkındaki beklentileri - B

Matematiksel olarak, *talep edilen miktar* (Q_X^d) aşağıdaki şekilde gösterilebilir;

$$Q_X^d = f(P_X^{(-)}, P_i^{(+)}, P_T^{(-)}, G^{(+)}, S^{(+)}, Z^{(+/-)}, B^{(+/-)})$$

Bağımsız değişkenlerin üzerlerinde görülen parantez içindeki işaretler, bu değişkenlerin, talep edilen miktar üzerindeki ilişkilerinin yönlerini göstermektedir.

Sondaki Z ve B etkenlerinin nasıl tanımlandıklarına bağlı olarak etkilerinin yönü değişir. Örneğin, beklentileri, negatif beklentiler (mesela ekonomik kriz çıkması beklentisi) olarak tanımlarsanız, negatif beklentiler artarsa (yani kriz çıkacağını düşünmeye başlarsanız) genel olarak harcamalarınızı azaltırsınız. Yani bu durumda herhangi bir X malının talep edilen miktarı üzerindeki etki negatif olacaktır. Yani, B artarsa, Q_X^d düşücektir (ters yönlü ilişki). O zaman B etkeninin üzerindeki ilişki yönü negatif (-) olacaktır [çünkü ters yönlü ilişkileri negatif (-) ile gösteririz].

Talep edilen Miktar Hanehalkının belirli bir fiyattan satın almak istediği ve satın almaya parasal gücü yeten ürün miktarıdır (belirli bir zamanda).

Talep Talep edilen miktar ile fiyat arasındaki ilişkidir.

Herhangi bir X malının talep edilen miktar ile sadece kendi fiyatı (P_X) arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için yukarıdaki fonksiyonda yalnızca malın kendi fiyatının değişmesine izin verip, talebin diğer belirleyicilerini sabit tutmalıyız. Herşeyin birden değişmesine izin verirsek, talep edilen miktar üzerinde sadece fiyatın etkisini bulamayız. Bunu yapmak için, fiyat dışındaki değişkenlerin veri andaki değerleri ne ise, söz konusu fonksiyonda bunların değerlerini yerine koyacağız. Böylece, diğer değişkenlerin veri andaki etkileri sabit bir şekilde sadece bir rakama dönüşecek, geriye sağ tarafta değişken olarak sadece malın kendi fiyatı (P_X) kalacaktır. Bu anlattığımız tekniğe iktisat biliminde “*diğer koşullar sabitken*” veya “*ceteris paribus*” varsayımı denir. Bu kavram birçok öğrencinin

kolayca kavrayamadığı bir konudur, ama yukarıda anlattığımız şekilde düşünürseniz kavramanız kolaylaşacaktır.

Bu durumda, talep eğrisinin denklemi genel bir gösterimle aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$Q_X^d = f(P_X, \bar{P}_j, \bar{P}_T, \bar{G}, \bar{S}, \bar{Z}, \bar{B})$$

Bu gösterimde, değişkenlerin üzerine konan *tire* işareti (veya *bar*), o değişkenlerin etkilerinin sabit tutulduklarını anlatmak için yapılan bir gösterimdir.

Aslında iktisatta yapılan hep aynı tekniğin uygulanmasıdır. Genelleştirirsek; herhangi bir *bağımlı değişkeni* etkileyen *bağımsız değişkenler* belirlendikten sonra, bu bağımsız değişkenlerden *sadece birinin* değişmesine izin verilip, diğerlerinin yerine sayısal değerlerinin yazılarak onların etkilerinin veri an itibariyle sabit tutulmasına “*ceteris paribus*” varsayımı denir: yapılan işlem incelenen *bağımlı değişken* hangisi ise onun dışındaki “diğer koşulların (yani diğer değişkenlerin) sabit” tutulmasıdır.

Görüldüğü gibi matematiksel olarak “*ceteris paribus*” varsayımı; etkileri sabit tutulmak istenen bağımsız değişkenlerin, sayısal değerlerinin denkleme konularak bu değişkenlerden kurtulması, ve böylece hepsinin etkisinin toplam olarak bir rakam ile (yani sabit olarak) ifade edilmesidir.

Örnek 1 Farzedelim ki X malının talep edilen miktarı (bağımlı değişken) ile onu belirleyen etkenler (bağımsız değişkenler) arasındaki ilişki aşağıdaki gibi doğrusal şekilde olsun:

$$Q_X^d = -3P_X + P_I - 2P_T + 0,5G + 0,2Z + 0,8S + 2B$$

Dikkat edilirse, sağdaki bağımsız değişkenlerin önlerindeki işaret, yukarıda belirlediğimiz işaretlerdir.

Ayrıca, ikame malın fiyatının $\bar{P}_I = 30$ TL, tamamlayıcı malın fiyatının $\bar{P}_T = 20$ TL, hanehalkının gelirinin $\bar{G} = 100$ TL, bahsedilen malın moda olma durumunun¹ $\bar{Z} = 5$, hanehalkının servetinin $\bar{S} = 500$, ve hanehalkının önümüzdeki dönemde fiyatların yükseleceğine ilişkin düşüncesinin de $\bar{B} = 15$ olduğunu² düşünelim.

Bu durumda, talep eğrisinin denklemini çıkarmak istiyorsak, sağdaki bağımsız değişkenlerden, malın kendi fiyatı dışındaki, bütün değişkenlerin etkilerini sabit tutmak durumundayız: yani veri an itibariyle sayısal değerleri ne ise onları koyacağız.

$$Q_X^d = -3P_X + P_I - 2P_T + 0,5G + 0,2Z + 0,8S + 2B \Rightarrow$$

$$Q_X^d = -3P_X + 1.(30) - 2(20) + 0,5(100) + 0,2(5) + 0,8(500) + 2(15)$$

$$Q_X^d = -3P_X + 30 - 40 + 50 + 1 + 400 + 30$$

O halde talep eğrisinin denklemi şu şekildedir:

$$\Rightarrow Q_X^d = 471 - 3P_X$$

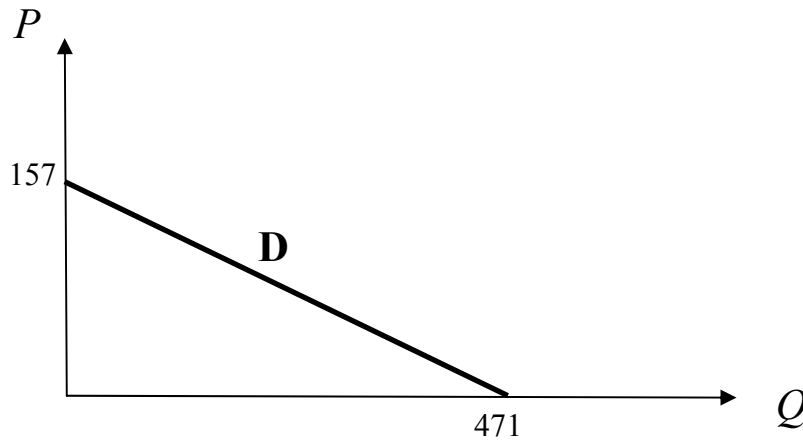
---

¹ Kolaylık olması için, bunu, 1'den 100'e kadar bir moda olma endeksi gibi düşünün. Örneğin şu anda en moda olan malın $Z=100$ değerini alacağını düşünmek gibi.

² Kolaylık olması için, bunu da gene, 1'den 100'e kadar bir fiyat yükselme beklentisi endeksi gibi düşünün. Örneğin, önümüzdeki dönemde sözkonusu malın fiyatının yükseleceğinden kesin eminsek $B=100$ değerini alacağını düşünmek gibi.

Bu eğrinin (doğrunun) grafiğini Q_X^d 'i yatay eksene (yani X eksenine) koyarak çizersek aşağıdaki şekilde bir eğri elde ederiz.

Q_X^d	P_X
0	157 (=471/3)
471	0

Şimdi, ceteris paribus durumunun değiştiğini varsayalım. Yani örneğin, hanehalkının geliri $\bar{G}=100$ 'den $\bar{G}=160$ 'a yükselsin. O zaman yeni koşullarda, denklemi yenilememiz gerekir:

$$Q_X^d = -3P_X + P_i - 2P_T + 0,5G + 0,2Z + 0,8S + 2B \Rightarrow$$

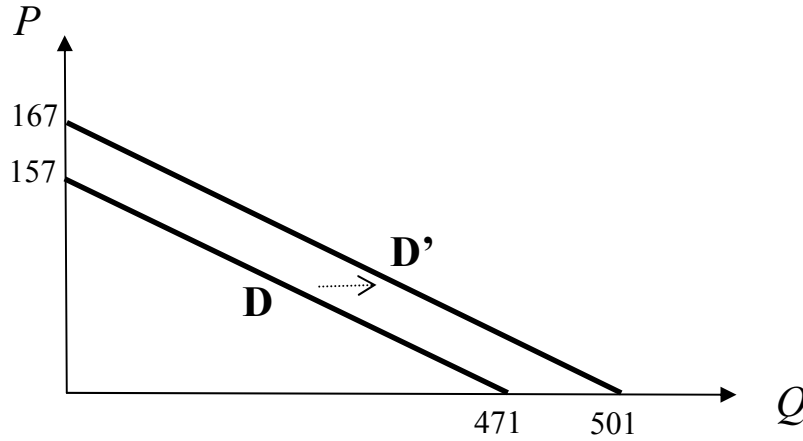
$$Q_X^d = -3P_X + 1.(30) - 2(20) + \underbrace{0,5(160)}_{\text{değişti}} + 0,2(5) + 0,8(500) + 2(15)$$

$$Q_X^d = -3P_X + 30 - 40 + \underbrace{80}_{50 \rightarrow 80} + 1 + 400 + 30$$

O halde talep eğrisinin yeni denklemi şöyledir:

$$\Rightarrow Q_X^d = 501 - 3P_X$$

Q_X^d	P_X
0	167 (=501/3)
501	0

Görüldüğü gibi, gelir arttığı zaman, ilk elde ettiğimiz talep eğrimizi çizerken sabit tuttuğumuz koşullardan biri (yani gelir) değişmiştir: yani “*ceteris paribus*” varsayımında *değişme* olmuştur. Bu yeni durum (*ceteris paribus* varsayımındaki değişim), talep eğrisini gördüğünüz gibi *sağa doğru paralel olarak kaydirmiştir*. Yani talep eğrisi artık D' eğrisidir.

Bu gerçekleşen durum iktisatta her zaman karşılaştığınız bir durumu göstermektedir: *ceteris paribus varsayımı değiştiği zaman çizilen eğriler kayarlar, yani yer değiştirirler*.

Burada talep eğrisinin sağa kaymasına: “talep artışı” denir. Yani, talepteki değişme, eğrisinin değişmesi yani kayması ile gösterilir.

Talep Edilen Miktarda Değişme ve Talepte Değişme

- Bir ürünün *kendi fiyatında* (X_1) olan değişmeler, o ürünün *talep edilen miktarını* etkiler (değiştirir).
- *Gelirde, servette, diğer fiyatlarda, zevk ve tercihlerde, ve beklentilerde* olan değişmeler o ürünün *talebini* etkiler (değiştirir).

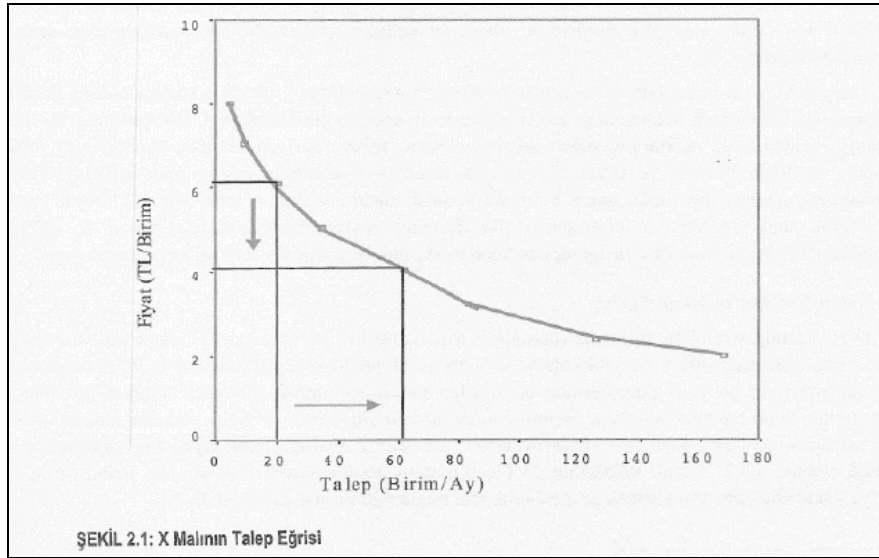

Talep Tablosu (veya şedülü) Farklı fiyatlarda, hanehalkının bir üründen ne kadar almak istediğini gösteren tablodur.

Talep Eğrisi Farklı fiyatlarda, hanehalkının bir üründen ne kadar almak istediğini gösteren grafikdir.

TABLO 2.1: Diğer Koşullar Değişmezken, Çeşitli Fiyat Düzeylerinde X Malından Satın Alınması Arzulanan Talep Miktarı	
Fiyat (TL/Birim)	Talep Miktarı (Birim/Ay)
8	5
7	10
6	20
5	35
4	55
3	80
2	115
1	160

Kaynak: Çolak, Ömer Faruk (Ed.) (2007) İktisada Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara

Kaynak: Çolak, Ömer Faruk (Ed.) (2007) İktisada Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara

Talep Eğrisi Negatif Eğimlidir:

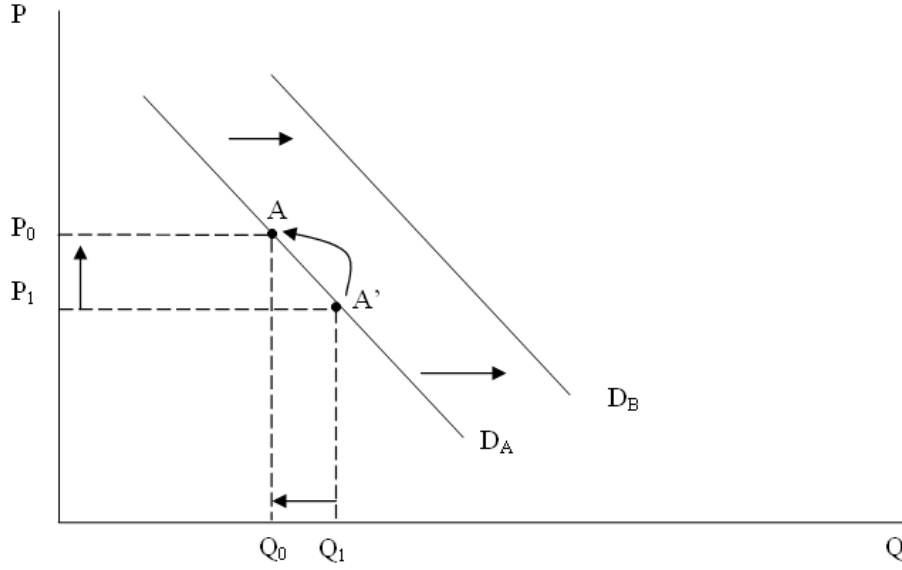
- Fiyat ve talep edilen miktar arasında negatif bir ilişki vardır:
  - Fiyatlar yükselince, talep edilen miktar düşer.
  - Fiyatlar düşünce, talep edilen miktar artar.
- Bu duruma İktisatta "**Talep Kanunu**" denir.

Dikkat edilecek iki önemli nokta:

- Talep eğrileri fiyat eksenini keserler. Bunun nedeni *sınırlı (kıt) gelir ve servettir*.
- Talep eğrileri miktar eksenini de keserler (veya eksene devamlı yaklaşır). Bunun nedeni *azalan marjinal fayda* kanunudur.
  - *Azalan Marjinal Fayda*: Bir ürünün herbir fazla birimi bana daha az değerli gelir.
    - İkinci dondurmadan aldığım faydanın, birinci dondurmadan aldığım faydadan daha düşük olması beklenir.

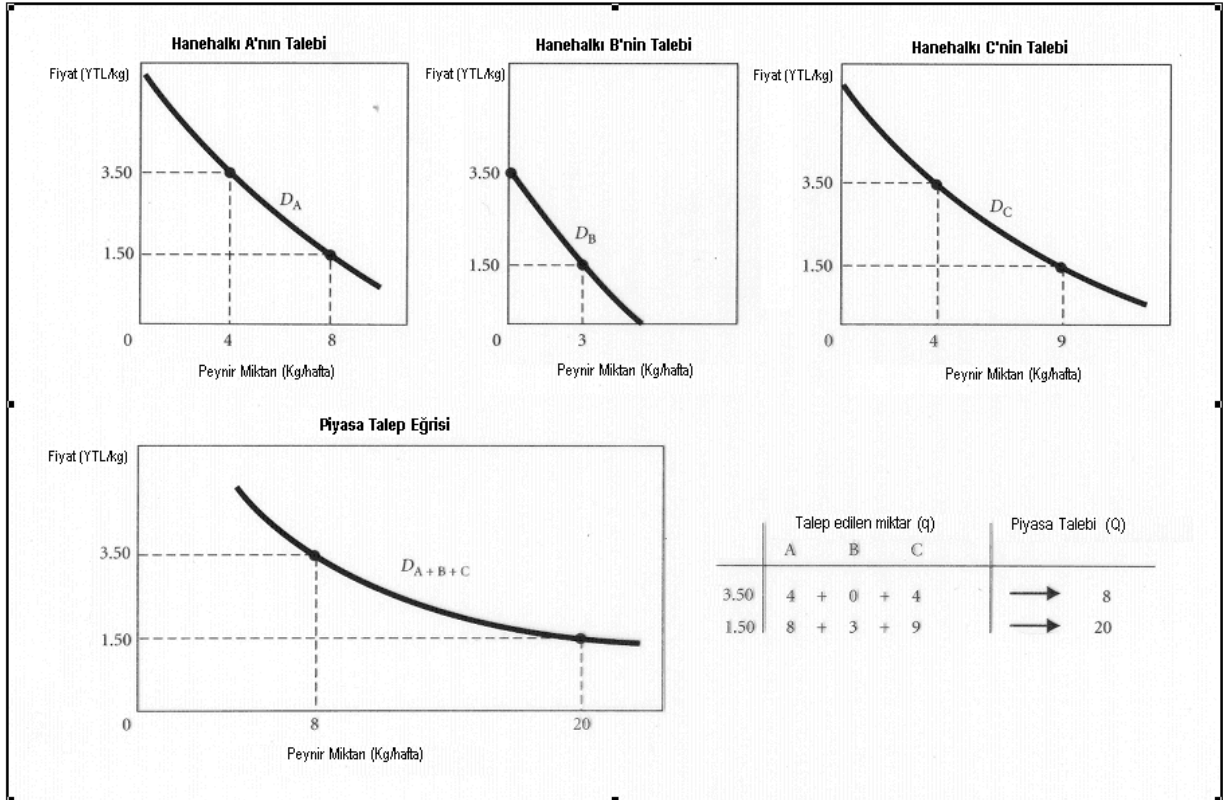
Talepte Kayma ve Talep Eğrisi Üzerinde Hareket

- **Talepte değişme ile talep edilen miktarda değişme** kavramları aynı kavramlar değildir.
  - Daha yüksek bir fiyat, daha düşük bir talep edilen miktara ve talep eğrisi (D_A) üzerinde bir harekete sebep olur. (*Talep eğrisi üzerinde hareket*)
  - Talebin fiyat dışındaki belirleyicilerinde meydana gelen değişiklikler, talep değişikliğine, ve bütün talep eğrisinin (D_A eğrisinden D_B eğrisine) kaymasına neden olur. (*Talepte değişim*)

2. Piyasa Talebi

piyasa talebi Tipik bir piyasada kendi bireysel talebi olan bir çok alıcı vardır. Bu şedüllerin toplamına **piyasa talebi** denir.

3. Talep Eğrisini Kaydıran Etmenler

- Piyasa analizi belli bir zamanda diğer etmenler değişmezken bir şeyin değişmesi prensibine dayanır.
  - ❖ Buna *ceteris paribus* (diğer etkiler sabit) varsayımı da denir.
- Talep eğrileri ürünün fiyat dışındaki (örneğin gelir) diğer etmenlerin sabit olduğu varsayımına göre çizilmiştir.
  - ❖ Eğer bu etmenlerden birisi değişirse, yeni bir talep eğrisinin çizilmesi gerekir.
- *Ceteris Paribus* varsayımı gevşetildiğinde bireysel talebi etkileyen (kaydıran) dört etmenden söz edebiliriz.

1. **Gelir ve Servet** İnsanların geliri ve/veya serveti arttığı zaman normal olarak talebi artar.

Böyle mallara "*normal*" mallar denilmektedir.

- **Gelir:** Belirli bir zaman aralığı içinde (örneğin bir ay) bir hanehalkının kazandığı maaş, kâr, faiz geliri, rant ve diğer ödemelerin toplamıdır.
  - Bir *akım* değişkendir.
- **Servet:** Bir hanehalkının sahip olduğu herşeyden borçları düşüldüğünde kalan toplam değerdir.
  - Bir *stok* değişkendir.
- İnsanların geliri arttığı zaman bazı malların talebi azalabilir. İnsanlar daha pahalı mallar satın almaya yönelebilirler.
  - Gelir arttığı zaman talebi azalan mallara "*düşük mallar*" denilmektedir.
    - Buna en güzel örnek halk ekmeği olabilir.

- İnsanlar gelirleri yükseldiği zaman halk ekmeği yerine çavdar ekmeğini satın almayı tercih edebilirler.

2. Diğer Malların Fiyatı Herhangi bir malın fiyatındaki bir değişimin diğer her malın fiyatı üzerinde belli etkisi olacaktır.

- *İkame Mallar*

- Eğer biftek fiyatları yükselirse halk onun yerine piliç etini almayı tercih edecektir ve piliç talebi artacaktır.
- Bir malın fiyatı değiştiği zaman, o malı ikame eden bütün malların talebi aynı yönde değişecektir.

- *Tamamlayıcı Mallar*

- Tamamlayıcı mallar birlikte talep edilen mallardır. Bu mallar birbirlerini tamamlamaktadır.
- Tamamlayıcı mallara örnek olarak çay ve şekeri verebiliriz.

3. Zevk ve Tercihlerde Değişme İnsanların zevk ve tercihleri zamanla, reklamlarla, yeni geliştirilen ürünlerle ya da stillerle değişebilir.

- Moda olan bir ürünün talebinde artış olacaktır.
- Buna karşılık modası geçen malların talebinde düşüş gözlenecektir.

4. Beklentiler İnsanların davranışları, gelecekle ilgili beklentilerinden büyük ölçüde etkilenmektedir.

- Örneğin, eğer insanlar bir malın fiyatında bir artış bekliyorlarsa ya da malda bir azalma bekleniyorsa o ürün için talepte bir artış olacaktır.

Bireysel Talep'ten değil de Piyasa talebinden bahsederken, bireysel talebin temel belirleyicileri olarak yukarıda saydığımız etkenlere aşağıdaki belirleyiciler de eklenebilir.

5. Gelir Dağılımı Gelir dağılımı (yüksek ya da düşük gelirlili insan sayısı) değişebilir ve bunun mevcut talebi etkilemesi beklenir.

- Örneğin hükümet vergi politikasıyla geliri zenginden fakire dağıtabilir.
  - Bu durum, ısınma gibi bazı malların talebini arttırırken, otomobil gibi diğer bazı malların talebini düşürür.

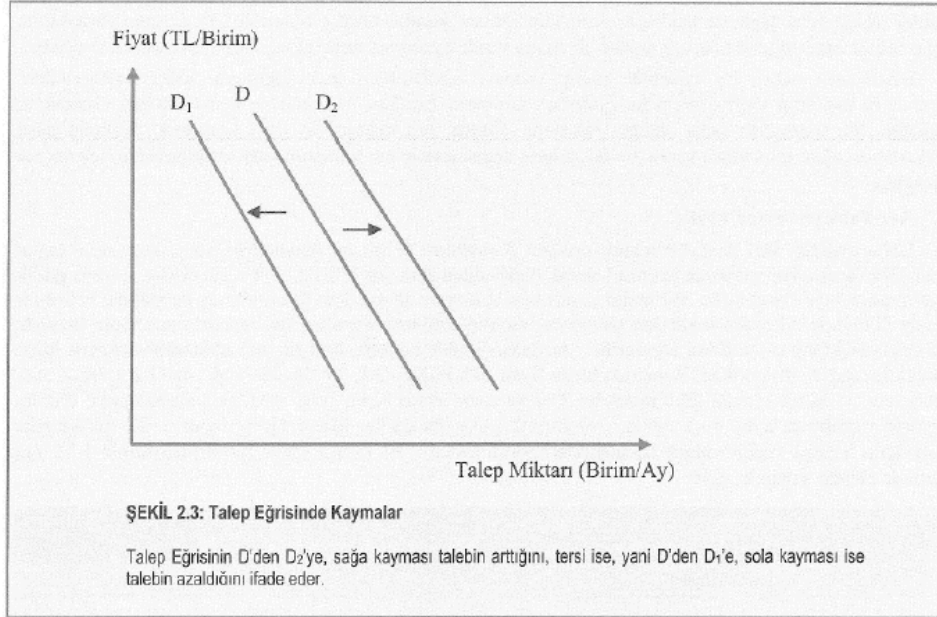
6. Nüfus Miktarı Toplam nüfustaki bir artış muhtemelen birçok malın talebinde bir artışa neden olacaktır.

- Bu konuda daha anlamlı bir durum nüfusun kompozisyonudur.
  - Nüfusun yaş dağılımındaki bir değişim, örneğin çocuk ve genç nüfusun artması çocuk mamalarının, oyuncakların, okulların, özel dershanelerin, öğretmenlerin talebini arttıracaktır.

Yeniden Dikkat! Talepte Değişme!

- Dikkat edilmesi gereken nokta "*talep arttı ya da azaldı*" ifadesiyle "*talep edilen miktar arttı ya da azaldı*" ifadeleri arasındaki farktır.
  - *Talep arttı ya da azaldı* denildiğinde, *talep eğrisinin kaymasından* (sağa ya da sola) söz edilirken,

- Talep edilen miktar arttı ya da azaldı denildiğinde talep eğrisi üzerinde bir hareket anlaşılmalıdır.

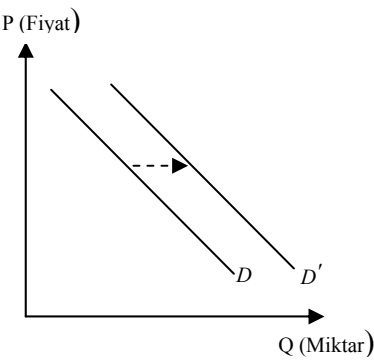
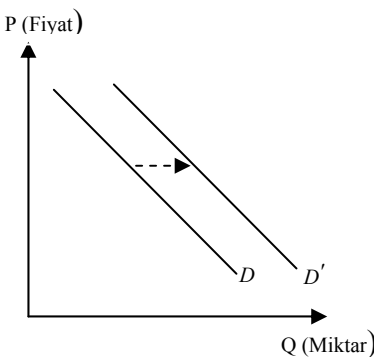
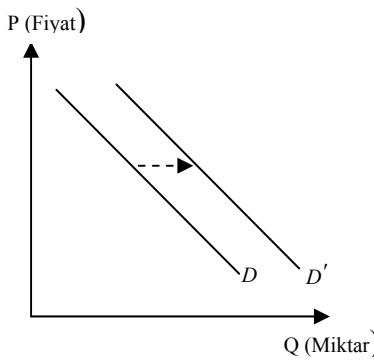

Kaynak: Çolak, Ömer Faruk (Ed.) (2007) İktisada Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara

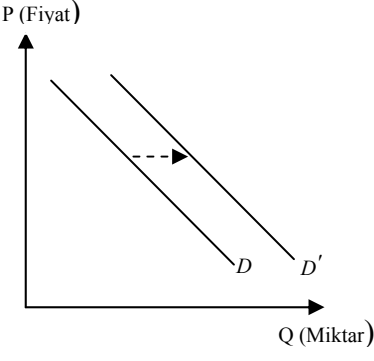
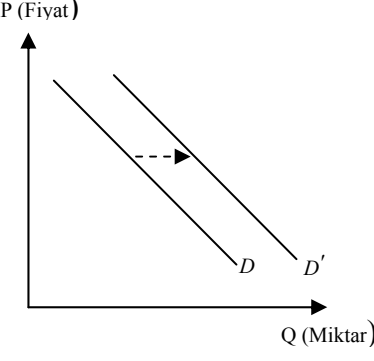
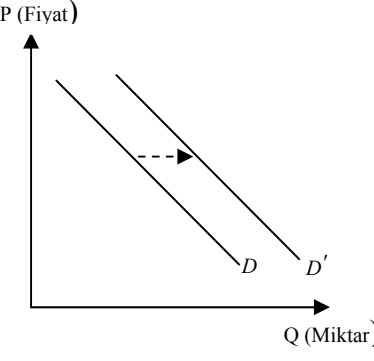
- Talepte bir değişmeye neden olan bazı belirleyicilerin etkileri aşağıda gösterilmiştir.

Hem Bireysel Talebi hem de Piyasa Talebini Sağa Kaydıran (Talebi Artıran) Temel Durumlar

<p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	<p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	<p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • X malı için <i>tamamlayıcı mal</i> olan bir malın fiyatında <i>düşüş</i> olması, X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır)<ul style="list-style-type: none"> ○ Örneğin; şeker fiyatının azalması, çay talebini artırır.	<ul style="list-style-type: none"> • Hanehalkının <i>gelirinin artması</i> (X malı <i>normal mal</i> ise) X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır).<ul style="list-style-type: none"> ○ Örneğin; gelir artışı sosis talebini artırır. • Hanehalkının <i>gelirinin azalması</i> (X malı <i>düşük mal</i>	<ul style="list-style-type: none"> • X malına <i>ikame mal</i> (ya da <i>rakip mal</i> veya <i>yerine mal</i>) olan bir malın fiyatında <i>artış</i> olması, X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır)<ul style="list-style-type: none"> ○ Örneğin; kahve fiyatının artması, çay talebini artırır.

	<p>ise) X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır).</p> <ul style="list-style-type: none"> Örneğin; gelir düşmesi otobüs bileti talebini artırır. 	
 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>
<ul style="list-style-type: none"> X malı normal mal ise: Hanehalkının <i>servetinin artması</i> X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır). <ul style="list-style-type: none"> Örneğin; servet artışı sosis talebini artırır X malı düşük mal ise: Hanehalkının <i>servetinin azalması</i> X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır). <ul style="list-style-type: none"> Örneğin; servet düşmesi otobüs bileti talebini artırır. 	<ul style="list-style-type: none"> X malının <i>daha moda</i> hale gelmesi, X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır). <ul style="list-style-type: none"> Örneğin; zaman içinde kot giymenin daha moda hale gelmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Hanehalkının gelecekte gelirinin artacağına ilişkin beklentisinin oluşması X malının <i>talebini artırır</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırır). Hanehalkının gelecekte X malının fiyatının artacağına ilişkin beklentisinin oluşması X malının <i>talebini artırabilir</i> (X malının talep eğrisini sağa kaydırabilir).

Piyasa Talebini Etkileyen Ekstra Bazı Durumlar →

 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>	 <p>P (Fiyat)</p> <p>Q (Miktar)</p>
<ul style="list-style-type: none"> Piyasa Talebi tek tek bireysel taleplerin toplamından meydana geldiği için, bu toplamı oluşturan insan sayısı yani <i>nüfus artışı</i> olursa, X malının <i>Piyasa Talebi artar</i> (X malının Piyasa Talep eğrisi sağa kayar) 	<ul style="list-style-type: none"> Ülkedeki <i>gelir dağılımındaki</i> bir <i>düzelme</i>, yoksul sayısının görece azalması anlamına geleceği için, bu durumda bazı <i>lüks olmayan normal malların</i> Piyasa Talebi artabilir (ısınma, eğitim, sağlık hizmeti talepleri gibi) 	<ul style="list-style-type: none"> Ülkedeki <i>gelir dağılımındaki</i> bir <i>bozulma</i>, yoksul sayısının görece artması anlamına geleceği için, bu durumda <i>düşük malların</i> Piyasa Talebi artar (toplu taşıma hizmetleri, fast-food tarzı ürünler, vb gibi)

III. Arz Kavramı

- Firmaların arz kararları ürünün kar potansiyeline bağlıdır.
- Kâr, gelirler eksi maliyetler olarak tanımlanır.

1. Firma Arzının Belirleyicileri

Firma arzını etkileyen temel etmenler (firma arzının temel belirleyicileri)

- Ürünün fiyatı (X_1)
- Diğer malların fiyatı (X_2)
- Girdi fiyatları (X_3)
- Beklentiler (X_4)
- Teknoloji (X_5)

- Matematiksel olarak;

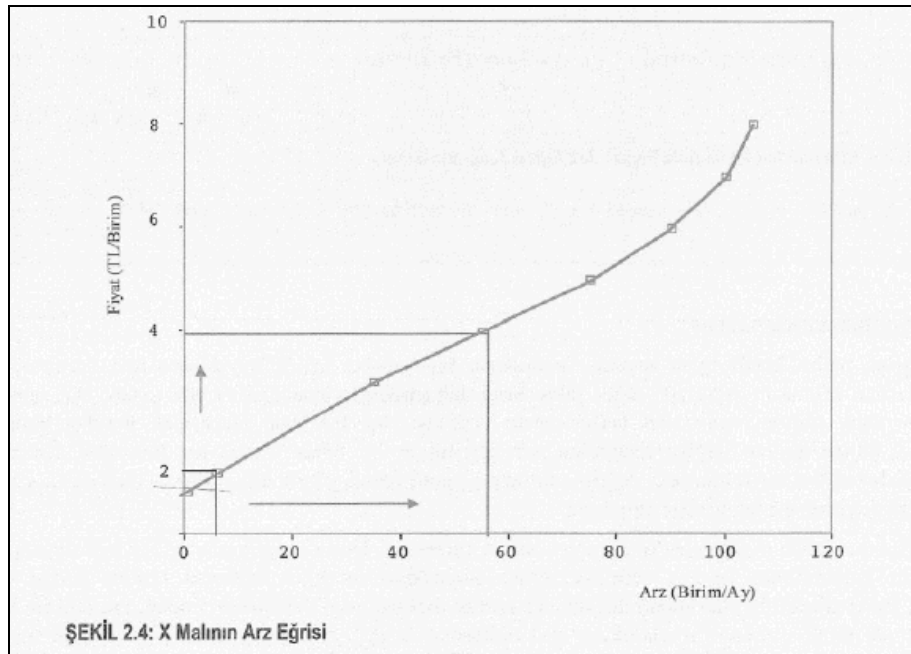
$$Q^s = g(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5)$$

Arz edilen miktar: Bir firmanın bir üründen piyasaya sürmek istediği ve sürmesine bir engel olmayan miktar (belirli bir zaman aralığında).

Arz Tablosu (veya şedülü): Farklı fiyatlardan firmaların (üreticilerin) ne kadar satacaklarını gösteren tablo.

TABLO 2.2: Diğer Koşullar Değişmezken, Çeşitli Fiyat Düzeylerinde X Malının Üreticilerinin Üretim Satmayı Arzuladıkları Mal Miktarları	
Fiyat (TL/Birim)	Arz Miktarı (Birim/Ay)
1	0
2	5
3	35
4	55
5	75
6	90
7	100
8	105

Arz Eğrisi: Farklı fiyatlardan firmaların ne kadar satacaklarını gösteren grafik.

Arz Eğrisi Pozitif Eğimlidir:

- Fiyat ve arz edilen miktar arasında pozitif bir ilişki vardır:
  - Piyasa fiyatındaki bir artış
    - Arz edilen miktarı artırır
  - Piyasa fiyatındaki bir düşüş
    - Arz edilen miktarı düşürür.
- Bu duruma İktisatta “**Arz Kanunu**” denir.

Arzda Kayma ve Arz Eğrisi Üzerinde Hareket

Talep için yaptığımız gibi, arz eğrisinde kayma (arzda değişme) ve arz eğrisi üzerinde hareket (arz edilen miktarda değişme) kavramlarını ayırmamız gereklidir.

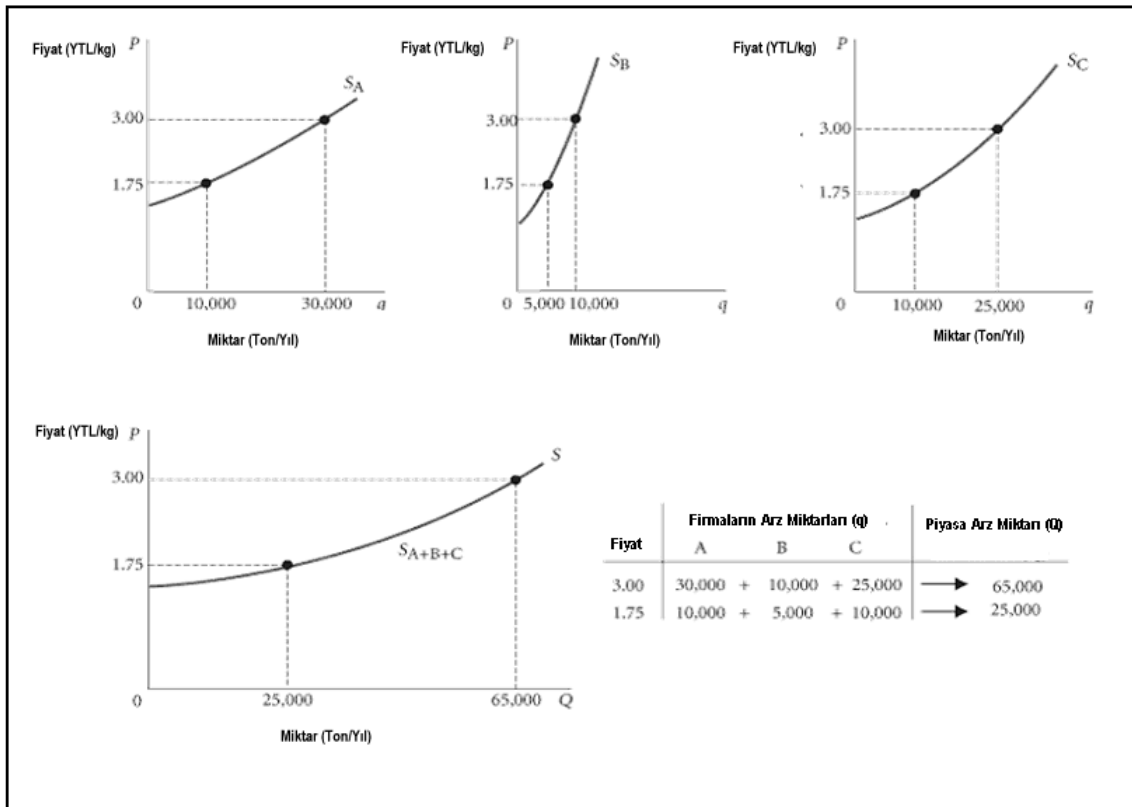
Arz eğrisi üzerinde hareket: fiyattaki bir değişiklikten dolayı arz edilen miktardaki değişim.

Arz eğrisinde kayma Bu durum orijinal durumda meydana gelen bir değişiklikten kaynaklanır.

- Maliyetlerde, girdi fiyatlarında, teknolojiye, diğer malların fiyatlarında, beklentilerde veya hava koşullarında (özellikle tarımsal üretimde) meydana gelen değişimler arz eğrisini kaydırırlar.

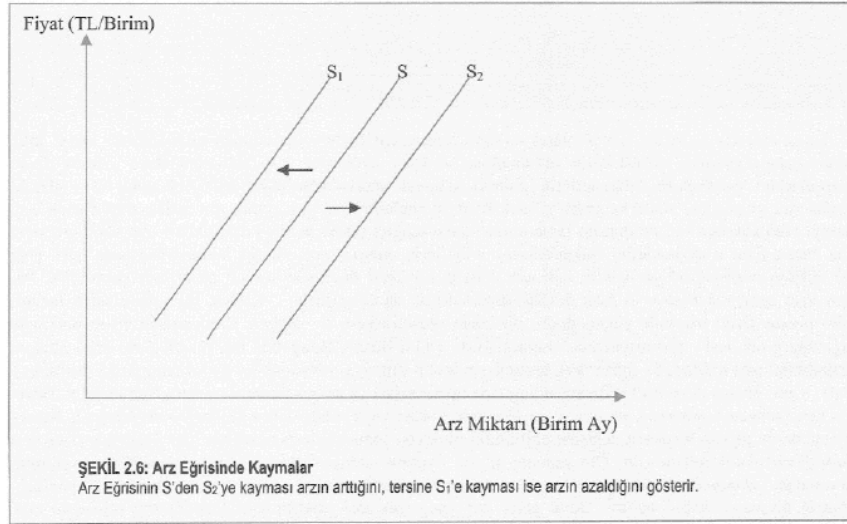
2. Piyasa Arzı

- **piyasa arzı** Tipik bir piyasada bir çok firma piyasaya ürün sürer. Bu şedüllerin toplamına **piyasa arzı** denir.

3. Arz Eğrisini Kaydıran Etmenler

- Bir malın fiyatındaki değişme arz edilen miktarda değişmeye neden olur (arz eğrisi üzerinde hareket).
- Fiyat dışındaki etkenlerde meydana gelen değişmeler ise arz eğrisini kaydırır (arz değişimi).

Arzda bir değişmeye (kaymaya) neden olan temel olarak 4 etmeden sözedilebilir.

1. Girdi Fiyatları Arzıcının üretim kararlarını üretim sürecinde kullanılan girdilerin maliyeti etkiler.

- Diğer koşullar aynıyken, herhangi bir fiyat düzeyinde eğer emek maliyeti yükselirse, mal arzı azalacaktır demek arz eğrisinin sola kayması anlamına gelir.

2. Diğer Malların Fiyatı Eğer bir üreticinin üretebileceği bazı diğer malların fiyatları yükselirse, üretici o sırada üretmek istediği maldan daha az üretebilir.

- Eğer mısır fiyatları hızla yükselirse, bir çiftçi daha az arpa üretecektir. Çünkü çiftçiler arpa yerine daha kârlı olan mısır üretimini ikame edeceklerdir.

3. Beklentiler Eğer üreticiler gelecek yıl fiyatların yükseleceğini bekliyorsa, şimdi daha az arz edeceklerdir.

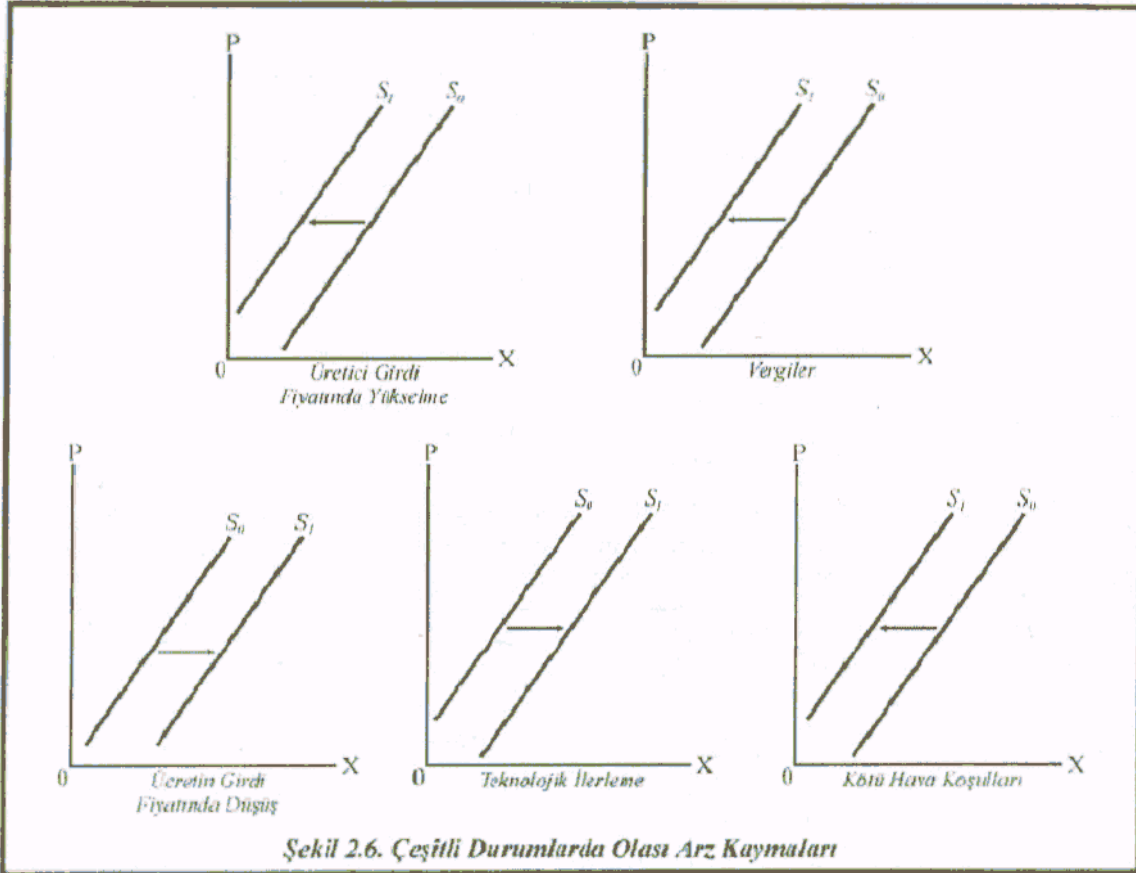
- Eğer üreticiler gelecek yıl fiyatların düşeceğini bekliyorlarsa, şimdi daha fazla arz edeceklerdir.

4. Teknoloji Teknolojik ilerlemeden dolayı çoğu kez maliyetlerde düşüş meydana gelir.

Piyasa arzı için bir tane daha etmen eklenebilir: Arzçı sayısı

5. Arzçı Sayısı Herhangi bir veri fiyatta mal arzedebilecek firma sayısı ne kadar fazlaysa, piyasa arzı o kadar büyük olacaktır.

- Aşağıda arz eğrisinde kaymaya neden olan bazı belirleyicilerin etkisini gösterilmektedir

Şekil 2.6. Çeşitli Durumlarda Olası Arz Kaymaları

Kaynak: Parasız, İlker (2002), Mikro Ekonomi, 7. Baskı, Beta.

IV. Piyasa Dengesi

Denge

- Talep ve arz edilen miktarların birbirlerine eşit oldukları durum.
- Denge, fiyatın değişmesine sebep olacak bir eğilim yoktur.

Fiyat (TL/Birim)	Talep Miktarı (Birim/Ay)	Arz Miktarı (Birim/Ay)	Talep fazlası (+) Arz Fazlası (-) (Birim/Ay)
1	160	0	+160
2	115	5	+110
3	80	35	+ 45
4	55	55	0
5	35	75	— 40
6	20	90	— 70
7	10	100	— 90
8	5	105	—100

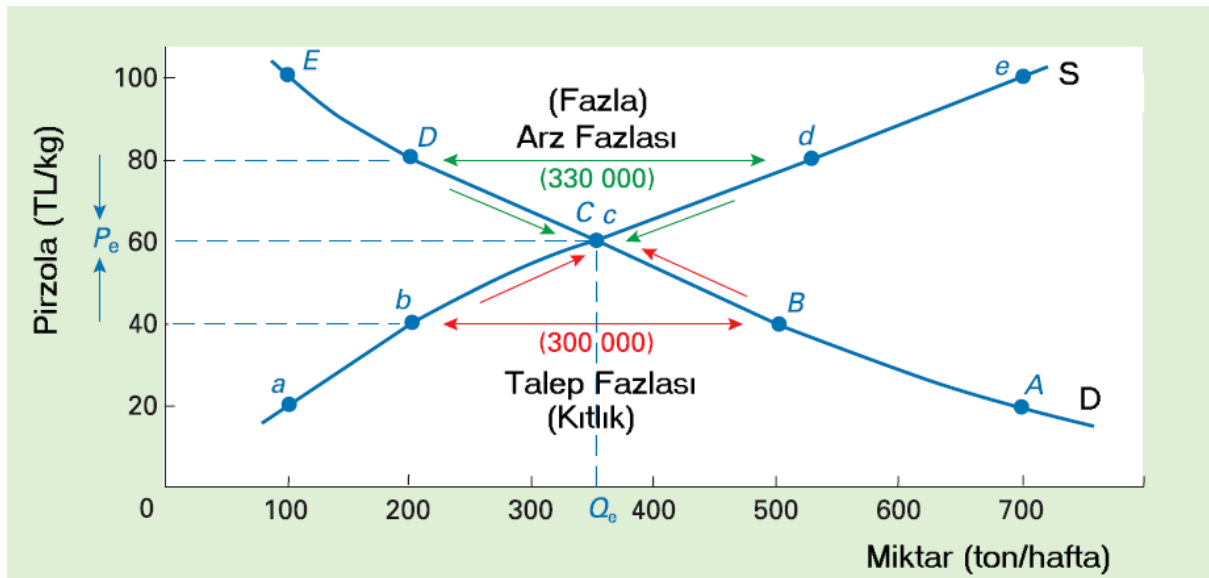
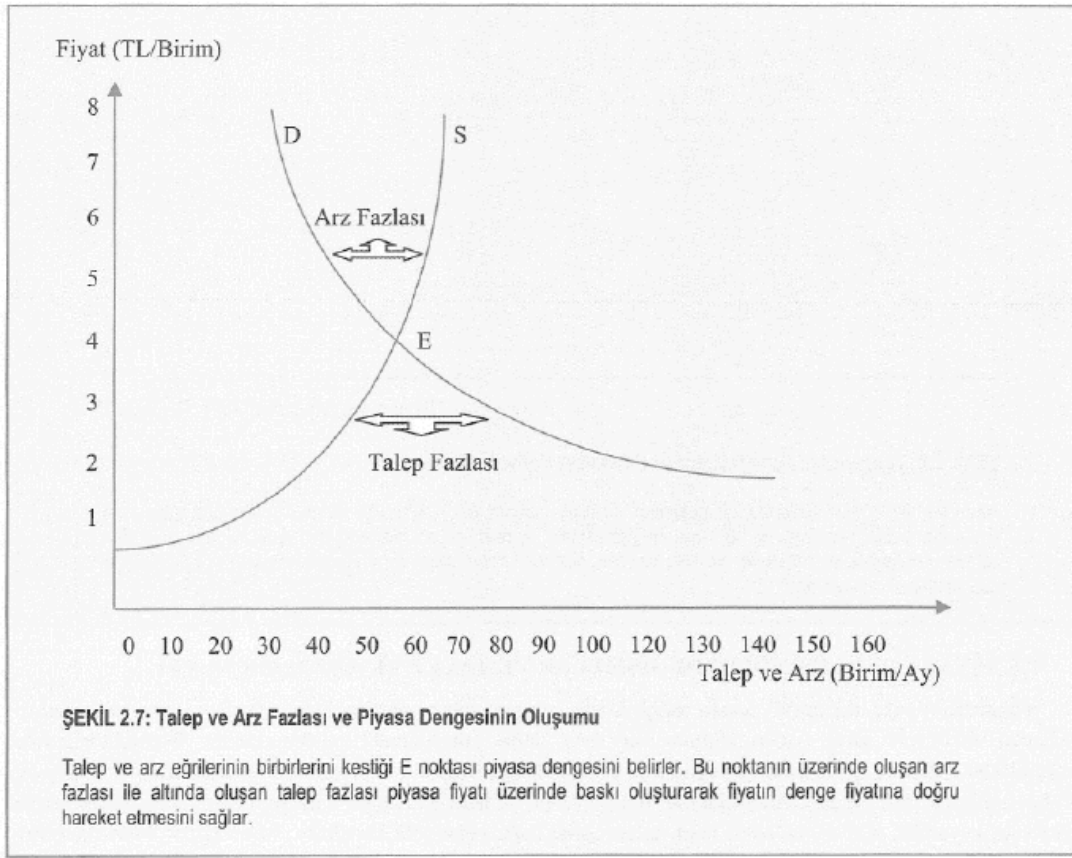
Talep Fazlası (Kıtlık)

- Piyasa fiyatında talep edilen miktarın arz edilen miktardan fazla olduğunda meydana gelen durumdur.
  - Fiyat mekanizması işlemeye ve fiyatlar yükselmeye başlar.
  - Fiyatlar yükseldikçe, arz edilen miktar artmaya ve talep edilen miktar düşmeye başlar.
  - Bu süreç dengeye gelinene kadar devam eder.

Arz Fazlası (Fazla)

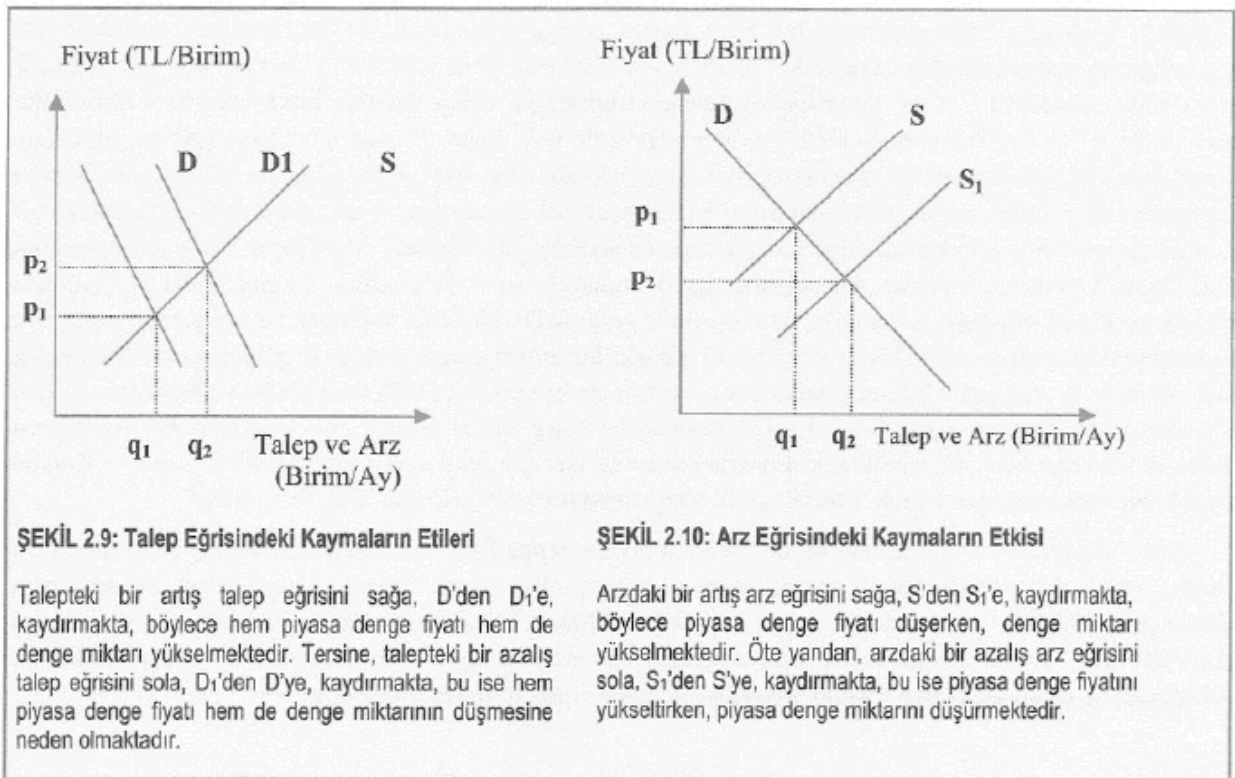
- Piyasa fiyatında, arz edilen miktarın talep edilen miktardan fazla olduğu durumdur.
  - Fiyat mekanizması işlemeye ve fiyatlar düşmeye başlar.
  - Fiyatlar düştükçe, arz edilen miktar düşmeye ve talep edilen miktar artmaya başlar.

- Bu süreç dengeye gelinene kadar devam eder.

V. Denge Fiyatı ve Miktarında Değişmeler

- Gerçek dünyada fiyatlar ve miktarlar oldukça sık bir şekilde değişir.
- Örneğin, tüketicilerin gelirlerinde ya da tüketici sayısı gibi tüketimi belirleyen faktörlerin birinde bir değişme olur. Böylece tüketim talebi artabilir (talep eğrisi sağa kayar)
- Teknolojik değişme ve girdi fiyatlarındaki bir düşüş arz eğrisinin sağa kaymasına neden olabilir.

Kaynakça

- Principles of Economics, Case and Fair, Pearson, NY, 2008.
- Mikroekonomiye Giriş, Tümay Ertek, Beta Yayınları, İstanbul, 2004
- İktisada Giriş, Editör: Ömer Faruk Çolak, Gazi Yayınevi, Ankara, 2008